

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТІВ ДО МАЙБУТНЬОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СИСТЕМІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

В статті розкриваються аспекти технології формування фізкультурно-оздоровчих компетентностей у студентів вищих навчальних закладів. В основу технології навчання покладено проектування високоефективної навчальної діяльності студентів та управлінської діяльності викладача. Така стратегія впроваджується у принциповій направленості змісту і форм навчального процесу з пріоритетом на особистісно розвиваючі технології навчання.

Ключові слова: фізичне виховання, методична система, фізкультурно-оздоровча компетентність, навчальний процес, студент.

Постановка проблеми. Ефективність системи фізичного виховання студентів вищих навчальних закладів визначається адекватним вибором мети і завдань, організаційних форм, методів і засобів навчання, оздоровлення та виховання у їх раціональному поєднанні. Орієнтація на інноваційні технології фізичного виховання студентів призводить до суттєвих змін його змістової і процесуальної складових, детермінує модернізацію традиційної системи фізичного виховання, розробку і модернізацію нової методичної системи, яка становить теоретичні і методичні засади навчального процесу. Часто функції фізичного виховання направлені на надання послуг, які мають на меті проведення повноцінного дозвілля, забезпечення здорового способу життя, тобто вони набувають соціального виміру.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Заняття з фізичного виховання є складним педагогічним утворенням, де дидактичні й організаційно-методичні процеси перебувають в універсальному зв'язку із закономірностями м'язової працездатності й аналітико-синтетичною функцією головного мозку. Без урахування цього взаємозв'язку ефективно вирішення освітніх, виховних і оздоровчих завдань буде досить ускладненим під час формування готовності студентів до майбутньої професійної діяльності. За визначенням М.В. Дутчака [5], ефективна система фізичного виховання, повинна відповідати таким вимогам: а) забезпечувати цілеспрямовану рухову активність усіх верств населення і на цій основі сприяти зростанню фізичної підготовленості, зміцненню здоров'я та профілактиці захворювань; б) гарантувати доступність і якість рухових оздоровчих послуг; в) здійснювати формування необхідних кадрових, фінансових і матеріально-технічних ресурсів, їх раціональне використання.

Окрім того, можна погодитися з О.В. Зеленюк та А.В. Биковою [6], що трансформація мети та завдань з навчальної дисципліни "Фізичне виховання" до сучасних вимог, пов'язаних із перебудовою системи національної освіти у напрямку її інтеграції до європейського освітнього простору, має базуватися на двох філософських принципах, а саме: 1) принцип епімеїа (із грецької – турбота про себе) – полягає в тому, що мотивацією до раціональної поведінки людини є, насамперед, турбота про себе, зміна самої себе: у випадку з фізичним вихованням – турбота про власне здоров'я та дотримання загальних засад здорового способу життя [9]; 2) принцип калокгагіа (із грецької – прекрасне і добре) – наголошує, що виховання людини має бути спрямоване на формування гармонії тіла і душі, створення фізично та духовно досконалої особистості.

Застосування засобів фізичного виховання у навчальному процесі значно підвищує розумову активність. Якщо дослідити криву фізіологічного навантаження, то найбільший ефект припадає на середину заняття, коли використовуються емоційні чинники (ігри, естафети, функціональна музика тощо). Планомірне і раціональне застосування фізичних вправ у режимі навчальної діяльності студентів вищих навчальних закладів позитивно впливає на розумовий розвиток та інтелектуальну діяльність [1]. Тому збереження фізичного виховання у навчальному процесі у вищих навчальних закладах України залежить нині від компетентності керівництва університетів, авторитету завідувачів кафедр фізичного виховання та пошуку нових виважених рішень Міністерства освіти і науки України.

Фізичне виховання студентів вищих навчальних закладів характеризується: 1) відсутністю конкретного соціального замовлення виробництва і працедавців на фізичну готовність випускників і, як наслідок, нерозумінням з боку керівництва вищих навчальних закладів і студентів доцільності фізичного виховання, неефективністю керування цим процесом; 2) недостатньою гуманістичною і професійною спрямованістю процесу фізичного виховання; 3) неефективною теоретичною і методичною підготовкою студентів з питань особистої фізичної культури; 4) обмеженим арсеналом практико-діяльнісних компонентів, що забезпечують сукупність виконання функцій фізичної культури; 5) низькою дівією дидактичного наповнення практичних розділів програми з фізичного виховання; 6) неадекватністю форм організації процесу фізичного виховання до сучасного менталітету і мотиваційної зрілості студентів; 7) відсутністю належних дієвих умов для його ефективного функціонування (достатнього кадрового, науково-методичного, медичного, матеріально-технічного, фінансового забезпечення); 8) недостатньою мотивацією студентів до власної фізкультурної освіти та її вдосконалення; 9) відсутністю науково обґрунтованої моделі подальшого розвитку системи в найближчому і віддаленому майбутньому [4].

Перспективи докорінної зміни системи фізичного виховання студентів необхідно пов'язати з упровадженням до програм засобів здорового способу життя, забезпечення повноцінного здоров'я, фізичного, психічного, соціального, емоційного та духовного благополуччя студента. Залежно від цільової установки, організаційних форм, використовуваних засобів, видів рухової активності в системі фізичного

виховання О.Т. Литвин [7] рекомендує такі основні групи засобів фізичного виховання: рухливі ігри, змагальний спорт, рекреаційно-оздоровчий спорт, оздоровча рухова активність, професійно орієнтована рухова активність, побутова рухова активність.

Для покращання системи фізичного виховання у вищих навчальних закладах необхідно на державному рівні вжити ряд організаційних заходів, а саме: 1) розробити сучасні навчальні програми з фізичного виховання для студентів, які обов'язково повинні мати оздоровчу спрямованість, враховувати інтереси та уподобання студентів, відповідати матеріальним, кліматичним, природним та регіональним традиціям, враховувати особливості майбутньої професійної діяльності; 2) узгодити державні програми з навчальними планами та інструктивними листами міністерств і відомств; 3) добитися виконання державних програм з фізичного виховання; 4) залучити науковців до розробки нових методичних систем фізичного виховання у різних галузевих вищих навчальних закладах, які були б адекватними до сучасних тенденцій суспільного розвитку, спрямовані на реалізацію активних форм взаємодії суб'єктів навчально-виховного та оздоровчого процесу [3].

Організаційно-педагогічну основу моделі ефективного фізичного виховання студентів має також забезпечувати фізична готовність випускників вищих навчальних закладів до продуктивної праці й активної життєдіяльності, яку складають: 1) теоретична, методична і практична підготовка, що базується на підставі навчальних (обов'язкових і факультативних) та позанавчальних занять загальнокондиційним, професійно-прикладним психофізіологічним та психофізичним удосконаленням, спортивним тренуванням, фізичною реабілітацією, фізичними вправами в режимі дня; 2) дидактичне наповнення, яке передбачає переважно використання засобів і методів фізкультурної освіти та традиційно популярних серед студентів систем фізичних вправ: легкої атлетики, гімнастики, плавання, спортивних ігор; 3) використання соціально дієвого комплексу методів мотивації студентів до занять фізичним вихованням: семестрового заліку, відбору для престижної роботи з урахуванням рівня фізичної підготовленості, пропаганди фізичного вдосконалення, регулярної діагностики фізичного стану, щорічного державного тестування фізичної підготовленості, поточної та підсумкової атестації після закінчення вищих навчальних закладів [4].

Мета та завдання дослідження. Мета дослідження полягає у створенні нових фізкультурно-оздоровчих технологій, які забезпечили б можливість постійно активізувати інтерес студентів до занять фізичними вправами, дотримання здорового способу життя, поповнення знань про шляхи збереження і зміцнення свого здоров'я та набуття фізкультурно-оздоровчих компетентностей для майбутньої професійної діяльності. Завдання дослідження спрямовані на активізацію навчального процесу з фізичного виховання.

Основний матеріал досліджень. Основна мета фізичного виховання – це, перш за все, задоволення потреб студентів і суспільства в цілому у формуванні всебічно духовно і фізично розвиненої особистості, сприяння підвищенню рівня її життєдіяльності та сформованості високої фізкультурно-оздоровчої компетентності. Категорія "компетентність" посідає одне із перших місць під час проектування та організації навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах. Компетентність можна трактувати як складну інтегровану характеристику особистості, пов'язану з сукупністю знань, умінь, навичок, ставлень, а також досвіду, що разом дає змогу ефективно провадити діяльність або виконувати певні функції, забезпечуючи розв'язання проблем і досягнення певних стандартів у галузі професії або виді діяльності [8, с. 18].

З позиції особистісно орієнтованої фізкультурно-оздоровчої освіти компетентнісний підхід передбачає діалектичне поєднання особистісних, діяльнісних і соціальних чинників у системі фізкультурно-оздоровчої і спортивно-масової діяльності майбутніх фахівців до самовдосконалення, саморозвитку, дотримання здорового способу життя у процесі подальшої життєдіяльності. У сфері фізичного виховання студентів під компетентністю можна розглядати: складне системне особистісне утворення, що містить мотиваційно-ціннісні орієнтації на здоровий спосіб життя; емоційні і вольові складові, які забезпечують готовність фахівця до фізичного самовдосконалення і саморозвитку за допомогою засобів фізичної культури та спорту; наявність системних фізкультурно-оздоровчих знань, суб'єктного досвіду, вмінь і навичок для вирішення фізкультурно-оздоровчих питань у соціальній інфраструктурі або у виробничому колективі.

Змістовий і системний аналіз компетентнісного підходу до навчальної діяльності з фізичного виховання та фізкультурно-оздоровчих заходів в університеті дозволив виділити складові фізкультурно-оздоровчої компетентності майбутніх фахівців. Основною ідеєю є те, що фізкультурно-оздоровчі компетентності студентів в фізичному вихованні забезпечують процес саморозвитку і самовдосконалення, збереження здоров'я, підтримання високого рівня фізичної підготовленості і працездатності, дотримання здорового способу життя, наявність умінь і навичок використовувати засоби фізичного виховання в польській життєдіяльності та залучити до цього інших.

Необхідність навчання студентів уміням після закінчення вищого навчального закладу підтримувати високий рівень фізичної працездатності обумовлює створення нових методичних систем фізичного виховання, заснованих на сучасних методологічних принципах, які дають змогу формувати навички самостійного безперервного пошуку резервів свого організму, виходячи з потреб часу та власної діяльності. При цьому методи викладання неодмінно повинні співвідноситися з рівнем фізичного і психічного розвитку студентів, з різними рівнями індивідуальних рухових здібностей, матеріально-технічним оснащенням занять, які зможуть забезпечити виконання поставлених завдань.

Впровадження методичної системи [2] в навчальний процес з фізичного виховання має переваги у порівнянні з традиційними формами його організації і педагогічної реалізації. Реалізація принципів нових підходів до підвищення ефективності фізичного виховання студентів і посилення їх здоров'я формує соціокультурної функції гальмуються цілим рядом чинників і обставин, а саме:

– відсутністю національної політики модернізації державної системи фізичного виховання студентської молоді як однієї з обов'язкових умов фізичного і духовного оздоровлення населення України, нового могутнього стимулу до підвищення рівня культури та його життєдіяльності на основі опанування цінностей здорового способу життя;

– відсутністю у вищих навчальних закладах належної матеріально-технічної бази, здатної забезпечити умови для повноцінних фізкультурно-оздоровчих та спортивно-масових заходів і занять у системі масового фізичного виховання студентської молоді;

– відсутністю педагогічних кадрів, готових без перенавчання або додаткової підготовки працювати за інноваційними технологіями викладання фізичного виховання за різними профілями підготовки майбутніх фахівців;

– відсутністю діагностичного медичного устаткування і необхідних кадрів, здатних забезпечити повноцінне формування здоров'я і всебічну фізичну підготовленість студентської молоді;

– надзвичайно низьким рівнем освітньої і загальної культури окремих фахівців з фізичного виховання та переважною частиною студентської молоді.

Для обґрунтування програмного навантаження з фізичного виховання необхідно застосовувати "доповнювальний" підхід, який передбачає створення таких моделей фізичного виховання, що передбачають пристосовування до соціальних, психологічних та навчальних навантажень. Головним критерієм оцінювання такого доповнення є показники оптимальної реакції організму студентів на сумарну дію всіх подразників навколишнього середовища.

Критеріями готовності майбутніх фахівців до застосування і впровадження в подальшій життєдіяльності засобів фізичної культури і спорту після закінчення університету мають бути мотиваційний, когнітивний і діяльнісний компоненти, які оцінюються за рівнями вияву як високий, достатній, середній і низький.

Впровадження методичної системи у навчальний процес з фізичного виховання в експериментальних групах суттєво впливає на загальний рівень сформованості мотиваційного компонента, який значно зростає порівняно з навчанням за традиційною системою. Так, високий рівень сформованості в експериментальних групах становив 22,5 %, достатній – 32,4 %, середній – 30,1 % і низький лише 15,0 %. Що стосується контрольних груп, то високий рівень сформованості спостерігається у 7,4 % досліджуваних, достатній – у 17,9 %, середній у – 29,0 %, а низький становив 45,7 % тих, хто брали участь в експерименті.

Моніторинг у когнітивному напрямі під час навчання за методичною системою фізичного виховання виявив позитивну динаміку набутих знань і вмінь, які необхідні для організації фізкультурно-оздоровчої і спортивно-масової діяльності після закінчення університету. Показниками рівня сформованості знань та вмінь є: 1) загальна теорія і методика оздоровчої фізичної культури; 2) організація і проведення спортивних змагань та фізкультурно-оздоровчих заходів; 3) суддівство змагань; 4) створення спортивної бази та її матеріально-технічного забезпечення. Так, високий рівень знань і вмінь в експериментальній групі становив 19,1 %, у контрольній групі – 6,8 %. Достатній рівень набутих знань і вмінь в експериментальній групі становив 29,5 %, а у контрольній групі – 18,5 %. Середній рівень знань і вмінь є також кращим в експериментальних групах – 33,5 %; у контрольній групі він становив 26,5 %. Велика різниця спостерігається з показниками низького рівня, де виявлені суттєві розбіжності між студентами експериментальних груп – 17,9 % та у контрольних групах на рівні 48,2 %.

Результати дослідження за діялісним компонентом засвідчили покращання результатів в експериментальній групі за рівнем засвоєння спеціальних знань, вмінь, навичок здійснювати контроль фізичної підготовленості та стану здоров'я, правильно застосовувати на практиці засоби і методи фізичного виховання для розвитку фізичних якостей у процесі життєдіяльності, здійснювати планування фізкультурно-оздоровчого і спортивного процесу у подальшій життєдіяльності.

При цьому високий рівень готовності студентів до впровадження засобів фізичної культури і спорту під час роботи на виробництві виявився у 24,3 % студентів експериментальних груп і лише у 8,0 % студентів контрольних груп. Щодо достатнього рівня знань та вмінь також мають перевагу студенти експериментальних груп – 31,2 % та 19,1 % – у контрольних групах. Середній рівень становив в експериментальній групі 33,5 %, а у контрольній 27,8 %. Низький рівень в експериментальній і контрольній групах становив відповідно 11,0 % і 45,1 %, що вказує на високу ефективність впровадження методичної системи фізичного виховання (рис. 1).

Методична система також сприяє визначенню вимог до підготовки фахівця за критеріями організаторських, комунікативних, перцептивних, мовленнєвих, дидактичних здібностей та нахилів: до фізкультурно-оздоровчої та спортивної діяльності, творчості, загальнокультурного рівня, соціальної активності, самооцінки. Основні вимоги до розвитку фізкультурно-оздоровчих компетентностей впливають на формування змісту основних компонентів методичної системи фізичного виховання.

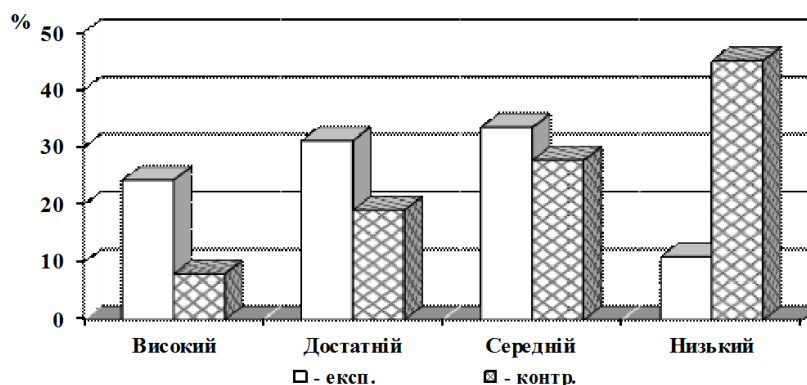

Рис. 1. Рівні підготовленості майбутніх фахівців з фізкультурно-оздоровчої діяльності за діяльнісним компонентом

Висновки. На основі експериментальних досліджень та аналізу досвіду роботи викладачів вищих навчальних закладів обґрунтовано критерії та показники сформованості фізкультурно-оздоровчих компетентностей майбутніх фахівців. Технологія оцінювання успішності студентів передбачає оцінку готовності студента за мотиваційним, когнітивним і діяльнісним компонентами, які мають високий, достатній, середній і низький рівні вияву, що визначає основу компетентності майбутнього фахівця у сфері фізичної культури та спорту.

Перспективи подальших досліджень спрямовані на розробку ефективної методики професійного відбору викладачів до вищих навчальних закладів, удосконалення системи оцінювання студентів та створення необхідної матеріально-технічної бази.

Використані джерела

1. Грибан Г.П. Вплив фізичних вправ на розумову та інтелектуальну діяльність студентів: [монографія] / Григорій Петрович Грибан – Житомир: Вид-во "Рута", 2008. – 122 с.
2. Грибан Г.П. Методична система фізичного виховання студентів: навч. посібник / Г.П. Грибан. – Житомир: Вид-во "Рута", 2014. – 306 с.
3. Грибан Г.П. Фізичне виховання студентів аграрних вищих навчальних закладів [монографія] / Григорій Петрович Грибан. – Житомир: Вив-во "Рута", 2012. – 514 с.
4. Домашенко А.В. Організаційно-педагогічні засади системи фізичного виховання студентської молоді України: дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту: 24.00.02 / А.В. Домашенко. – К., 2003. – 269 с.
5. Дутчак М.В. Основні аспекти реформування системи фізичного виховання в Україні / Дутчак М.В. // Концепція розвитку галузі фізичного виховання і спорту в Україні: зб. наук. пр. – Рівне: Ліста, 1999. – С. 158–162.
6. Зеленик О. Трансформація навчальної дисципліни "Фізичне виховання" у контексті Болонської декларації / О. Зеленик, А. Бикова // Молода спортивна наука України: зб. наук. праць з галузі фізич. культури та спорту. – Вип. 10. – Т. 3. – Львів: НВФ "Українські технології", 2006. – С. 373–378.
7. Литвин А.Т. Исторические предпосылки и теоретико-методологические основы современной системы физического воспитания: дис. ... канд. наук по физ. восп. и спорту: 24.00.02 / Александр Тарасович Литвин. – К.: НУФВСУ, 2007. – 203 с.
8. Пометун І.О. Формування громадської компетентності: погляд з позицій сучасної педагогічної науки / О.І. Пометун // Вісник програм шкільних обмінів. – 2005. – № 23. – С. 18–24.
9. Приходько В.В. Креативна валеологія. Концепція і педагогічна технологія формування технічних і гуманітарних спеціальностей як будівничих власного здоров'я: [навч. пос.] / В.В. Приходько, В.П. Кузьмінський / Заг. ред. і передм. А.Г. Чічкова. – Дніпропетровськ: Нац. гірничий ун-т, 2004. – 230 с.

Gryban G.

DEVELOPMENT OF THE PREPAREDNESS OF STUDENTS TO FUTURE PROFESSIONAL ACTIVITY IN THE PHYSICAL EDUCATION SYSTEM

In the article, the technology aspects of forming sport and health competence by students universities are explicated. Planning of highly effective learning activities for students and managerial activity of teachers underlies the technology of training. This strategy is embodied in the basic direction of the content and form of the training process giving the priority to training technology.

Key words: Physical education, methodical system, Sport and health competence, learning process, Students.

Стаття надійшла до редакції 10.09.14 р.